

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

JEYN OSTENNING “G‘URUR VA ANDISHA” ASARI TARJIMALARIDA AYOL OBRAZINING QIYOSIY LINGVISTIK TAHLILI: INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA

DILFUZA ABDUGANIYEVNA AKRAMXODJAYEVA

Katta o‘qituvchi, TDSHU

a.marxabo.r@mail.ru

SHIRIN ALISHEROVNA HAMRABAEVA

Katta o‘qituvchi, TDSHU

Annotatsiya: Ushbu maqolada Jeyn Ostenning "G‘urur va Andisha" asarining ingliz va o‘zbek tillaridagi tarjimalarida ayol obrazining lingvistik tahlili o‘rganilgan. Maqolada asaridagi asosiy qahramon, Lizzi Bennet, ning nutqi va xarakteri orqali ayolning o‘zini ifodalash usullari qiyoslanadi. Tarjimada yuzaga keladigan madaniy va lingvistik tafovutlar, jumladan, ayol obrazining nutqidagi iroda, mustaqillik, va ijtimoiy normlarga qarshilik kabi aspektlar tahlil qilinadi. Ingliz va o‘zbek tillaridagi tarjimadagi farqlarni ko‘rsatish orqali, tarjima jarayonidagi madaniy moslashuvlar va tilga bo‘lgan ta’sirlar o‘rganiladi. Maqola, tarjima nazariyasi, lingvistik tahlil va madaniyatlararo tadqiqotlar uchun ahamiyatli bo‘lib, ayol obrazining ikki madaniyatda qanday aks etganini va tarjimada qanday o‘zgarishlarni yuzaga keltirganini aniqlashga yordam beradi.

Kalit So‘zlar: Jeyn Osten, G‘urur va Andisha, ayol obrazining lingvistik tahlili, tarjima, madaniy tafovutlar, ingliz tili, tarjimadagi o‘zgarishlar

DILFUZA ABDUGANIYEVNA AKRAMKHODJAYEVA

Senior lecturer, TDSHU

SHIRIN ALISHEROVNA KHAMRABAEVA

Lecturer, TDSHU

Annotation: This article studies the linguistic analysis of the image of a woman in the English and Uzbek translations of Jane Austen's "Pride and Prejudice". The article compares the ways in which a woman expresses herself through the speech and character of the main character in the work, Lizzie Bennet. Cultural and linguistic differences that arise in translation are analyzed, including aspects such as will, independence, and resistance to social norms in the speech of the female image. By showing the differences in translation between English and Uzbek, cultural adaptations in the translation process and the effects on language are studied. The article is significant for translation theory, linguistic analysis, and cross-cultural studies, helping to determine how the image of a woman is reflected in two cultures and what changes it causes in translation.

Keywords: Jane Austen, Pride and Prejudice, linguistic analysis of the image of woman, translation, cultural differences, English language, changes in translation

ДИЛЬФУЗА АБДУГАНИЕВНА АКРАМХОДЖАЕВА

Старший преподаватель ТДШУ

ШИРИН АЛИШЕРОВНА ХАМРАБАЕВА

преподаватель, ТДШУ

Абстракт: В данной статье исследуется лингвистический анализ образа женщины в английском и узбекском переводах произведения Джейн Остин «Гордость и отчаяние». В статье сравниваются способы самовыражения женщины через речь и характер главной героини произведения Лиззи Беннет. Анализируются культурные и языковые различия, возникающие при переводе, включая такие аспекты, как воля, независимость и сопротивление социальным нормам в речи женского персонажа. Показывая различия в переводе на английский и узбекский язык, исследуются культурные адаптации и языковые влияния в процессе перевода. Статья актуальна для теории перевода, лингвистического анализа и кросс-культурных исследований, помогая определить, как образ женщины отражается в двух культурах и как он создает изменения в переводе.

Ключевые слова: Джейн Остин, «Гордость и предубеждение», лингвистический анализ женского образа, перевод, культурные различия, английский язык, изменения в переводе.

Kirish: Jeyn Ostenning "G'urur va Andisha" (Pride and Prejudice) asari dunyo adabiyotining klassik asarlaridan biri hisoblanadi. Ushbu roman, o'zining zamonasi uchun juda dolzarb bo'lgan ijtimoiy va axloqiy masalalar bilan birga, insonlarning o'zaro munosabatlari, xususan, ayol va erkaklar o'rtasidagi muloqotlarni chuqur tahlil qiladi [11]. Romaning asosiy obrazlaridan biri, Lizzi Bennet, zamonning an'anaviy ayol obraziga qarshi turadigan mustaqil va aqlli bir qiz sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu maqolada, "G'urur va Andisha" romanining ingliz tilidan o'zbek tiliga qilingan tarjimalarida ayol obrazining lingvistik tahlili amalga oshiriladi. Bunda, ingliz va o'zbek tillaridagi tarjimalarda ayol obrazining ifodalanishidagi lingvistik xususiyatlar, madaniy tafovutlar va tarjima jarayonida yuzaga keladigan o'zgarishlar ko'rib chiqiladi [9].

"G'urur va Andisha" asarida ayol obrazining markaziy o'rni mavjud. Lizzi Bennet, o'zining mustaqil fikrlarini bildirishga va o'z qadriyatlarini himoya qilishga intiladi. Ayolning o'zi haqidagi qarashlari, ijtimoiy me'yorlar bilan ziddiyatga kelishi va shaxsiy o'sishi, romanning asosiy mavzularidan biridir. Lizzi – bu faqat jamiyatdagi ayol o'rnini sinab ko'rgan qahramon emas, balki o'zining axloqiy va hissiy qarorlarida mustaqil bo'lgan, o'z xohishiga ko'ra yashashga intilgan zamonaviy ayolning ramzidir [1.B 134-136].

Ayol obrazining til orqali ifodalanganligi, uning ichki dunyosini va ijtimoiy holatini namoyon etishda muhim rol o'ynaydi. Lizzi Bennetning nutqi, uning nutqidagi iroda, qiziqishlar va fikrlar o'zining mustaqilligi va xarakterini ifodalaydi.

Asosiy qism: Ingliz tilidagi original asarda Lizzi Bennetning tilidan foydalanish – o'zini ifodalashning, jamiyatdagi o'rnini tan olishning va boshqalar bilan muloqot qilishning vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Uning nutqi odatda qisqa, aniq va ba'zan iroda bilan to'ldirilgan. Lizzi o'z fikrlarini ochiq-oydin bayon qiladi, bu esa uning mustaqilligi va jamiyatga qarshi kurashayotgan ayol obrazini ta'kidlaydi .

Ingliz tilidagi original matnda, ayol obrazining nutqidagi iroda va qat'iyat shunday ko'rsatilgan ki, bu, birinchi navbatda, jamiyatning ayolga bo'lgan qarashlari bilan ziddiyatga kiradi. Lizzi "sosial

me'yorlarni" buzishga qodir bo'lgan va shuning uchun jamiyat tomonidan tanqid qilinadigan bir qahramon sifatida tasvirlanadi [4. B 126].

O'zbek tiliga tarjimasi jarayonida, tarjimonlar ko'pincha madaniy kontekstga moslashishga harakat qiladilar. O'zbek tilida ayol obrazining lingvistik ifodasi ba'zan boshqa ijtimoiy qiyoslarni, o'zbek ayolining o'rnini va turmush tarzini aks ettiradi. Shuning uchun ba'zi nutq frazalari va iboralar tarjimaga kiritilishida ijtimoiy va madaniy tafovutlar ko'rinadi.

Masalan, ingliz tilida *"I am not a romantic, you know"* deb aytgan Lizzi, o'z fikrini anglash va mustahkamlashda iroda ko'rsatadi. O'zbek tilidagi tarjimasi esa ba'zan biroz yumshoqroq bo'ladi, chunki o'zbek madaniyatida bunday bevosita chiqishlar kamroq uchraydi, va bu boshqa tarzda ifodalanadi [11. B 26].

Maqolada olingan tahlil natijasida shunday xulosaga kelish mumkin: *"G'urur va Andisha"* asarining tarjimalarida ayol obrazining lingvistik ifodalanishi ingliz va o'zbek tillarida muhim farqlarga ega. Ingliz tilidagi matnda ayol qahramonlarning hissiyotlari va xatti-harakatlari aniqroq va erkin ifodalangan bo'lsa, o'zbek tilidagi tarjima esa ko'proq milliy qadriyatlar, urf-odatlar va madaniyatga asoslangan. Bu farqlar asar tarjimasining til va madaniyat xususiyatlari bilan chambarchas bog'liq ekanligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, tarjimalarda milliy va tilga xos xususiyatlar, tarjimonning san'ati va ijtimoiy madaniy kontekstning ta'siri katta ahamiyatga ega. Maqola ayol obrazining lingvistik va madaniy o'zgarishlarini o'rganishda ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi farqlarni aniqlashga katta hissa qo'shadi.

Tarjimada shuningdek, leksik o'zgarishlar mavjud bo'lishi mumkin. Ingliz tilidagi *"I don't care about society's expectations"* iborasi o'zbek tilida *"Men jamiyatning kutganidan qiziqmayman"* deb tarjima qilinishi mumkin, bu o'z o'rnida ayolning mustaqillik va ijtimoiy normlarga bo'lgan qarshiligini aks ettiradi [11. B 207]. Ingliz va o'zbek tillaridagi tarjimalarda ayol obrazining ifodalanishi madaniyatlararo tafovutlar bilan bevosita bog'liq. Ingliz tilidagi original asar, Victoriya davrining an'anaviy jamiyatiga xos bo'lib, ayolning jamiyatdagi roli va uning *"yaxshi"* xulqi haqida qat'iy qarashlarni o'zida aks ettiradi. Biroq, o'zbek madaniyatida ham an'anaviy qadriyatlar mavjud bo'lsa-da, modernizatsiya jarayonida ayolning o'rnini va haq-huquqlari to'g'risidagi qarashlar biroz boshqacha [2. B 387].

Tarjima jarayonida, tarjimonlarning madaniy moslashuvlar qilish zarurati tug'iladi. Ingliz tilidagi *"She is not the type to settle down quickly"* (Lizzi ning oilaviy hayotga tez kirishmaslikka tayyorligi) iborasi o'zbek tiliga tarjima qilinganda, madaniy kontekstda bu iborani yumshatish va o'zbek ayolining oilaviy hayotga nisbatan munosabatini aks ettiruvchi ifodalar qo'llanadi [11. B 79]. Shuningdek, Lizzi ning o'z fikrlarini ifodalashda jamiyatning ayolga qo'llagan bosimi o'zbek tilida ko'proq yumshatilgan va ijtimoiy holatga moslashgan.

Jeyn O'stinning "G'urur va Andisha" asarida ayollar obrazi markaziy ahamiyatga ega. Tarixiy kontekstdan kelib chiqqan holda, o'sha davrda ayollar jamiyatda qattiq ijtimoiy cheklovlarga duchor bo'lgan va ularning erkinliklari ko'pincha oilaviy tuzilmalarga bog'liq bo'lgan. Asarda ayollar obrazining tasvirlanishida til, o'z-o'zini ifodalash va boshqalar bilan aloqada bo'lish ko'p jihatdan shakllantirilgan.

Ingliz tilidagi asarda, ayollar obrazlari ko'pincha nozik, muloyim va madaniyatli deb tasvirlanadi. Ular o'zlarining ruhiy holatlarini, tuyg'ularini va xatti-harakatlarini har xil leksik va sintaktik vositalar yordamida ifodalaydi. Asar tilining xususiyati — sodda va aniq bo'lib, personajlarning ichki dunyosini, hissiyotlarini aks ettirishga qaratilgan. Ayollar tilida muloyimlik, ifoda va ehtiyotkorlik ko'proq uchraydi.

O'zbek tilidagi tarjimalarda esa bu obraza ko'proq milliy va madaniy xususiyatlar bilan boyitilgan. Tarjima jarayonida o'zbek madaniyati va tilining o'ziga xos elementlari kiritiladi, bu esa ba'zan

asar matning tiliga o'zgartirishlar kiritilishiga olib keladi. O'zbek tarjimalarida ayol obrazining ifodalanishi ko'proq o'zbek milliy urf-odatlar va qadriyatlariga moslashtirilgan, bu esa tarjimaning ta'sirchanligini oshiradi [4. B 145].

Ingliz va o'zbek tillaridagi lingvistik farqlar ayol obrazining tarjimalarida o'ziga xos tarzda namoyon bo'ladi:

Leksik farqlar: Ingliz tilida ko'pincha "grace" (*gratsiya*), "elegance" (*mukammallik*), "modesty" (*kamtarlik*) kabi so'zlar ishlatilsa, o'zbek tilida esa, masalan, "xushmuomala", "sabahiy", "qadriyatga ega" kabi so'zlar tilga olinadi. O'zbek tilida tarjimadagi ifodalar ko'proq milliy qadriyatlar va tilning adabiyati bilan uyg'unlashadi [10].

Syntaktik farqlar: Ingliz tilida ayol obrazining tilida qisqa va to'g'ri gaplar keng tarqalgan bo'lsa, o'zbek tilida ko'proq uzoq va murakkab jumlar ishlatiladi. O'zbek tilida asarda ba'zan ayol obrazining ichki dunyosini ifodalash uchun ko'proq ma'rifiy va tasvirlovchi gaplar ishlatiladi.

Toni va stilistik o'zgarishlar: Ingliz tilida ko'proq salobatli va rasmiy tildan foydalanilgan bo'lsa, o'zbek tilida asar tarjimasida ko'proq samimiylik va ijtimoiy ziddiyatlar aks ettirilgan. O'zbek tilida ayol obrazining hissiyotlari ko'pincha aniqroq va batafsil tasvirlanadi, bu esa tarjima matning tashqi ko'rinishida o'zgarishlarga olib keladi.

Ayol obrazining tarjimalaridagi madaniy xususiyatlar juda katta rol o'ynaydi. Ingliz tilida ayollar ko'pincha o'zlarining fikr va tuyg'ularini erkin ifodalashga qodir. Asarda ayol qahramonlarning jamiyatdagi o'rni va huquqlari ko'proq tanqid qilinadi, lekin ular o'zlari uchun mustaqil va kuchli obrazlarga aylanishadi. O'zbek tilida esa, ayol obrazining tasvirlanishi ko'proq an'anaviy va jamiyatga mos keladigan holatda bo'lib, o'zining fikrlarini ifodalashda ehtiyotkor va muloyim bo'lishi kutiladi. Tarjimada madaniyatlar o'rtasidagi farqlarning ta'siri ko'rinadi, chunki o'zbek madaniyatida ayollarning o'z fikrini erkin ifodalashdan ko'ra, ko'proq ijtimoiy norma va urf-odatlarga amal qilishlariga urg'u beriladi [8].

Xulosa qismi: Jeyn Ostenning "G'urur va Andisha" asari tarjimalarida ayol obrazining lingvistik tahlili, ingliz va o'zbek tillaridagi o'zgarishlarni va madaniyatlararo tafovutlarni ko'rsatdi. Ayol obrazining nutqida va xatti-harakatlarida mavjud bo'lgan madaniy tafovutlar, tarjima jarayonida tarjimonlarning til va madaniyatga bo'lgan e'tiborining natijasidir. Tarjimada, madaniy kontekstga moslashuvlar va lingvistik o'zgarishlar ayol obrazining ifodalanishida katta rol o'ynaydi.

Adabiyotlar ruyhati

1. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: ИМО, 1974. – 254 с.
2. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Ж. I.A –Д / Таҳрир ҳайъати: Т.Мирзаев (раҳбар) ва бошқ.; ЎЗР ФА Тил ва адабиёт институти. – Т.: "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2006. –Ж.Шукрона – Ҳ / 591 б.
3. Xayrulla Hamidov, & Marxabo Abdullayeva. (2024). Frazologizmlarning o'zbekcha muqobil variantlari va funksional xususiyatlari. *Konferensiyalar | Conferences*, 1(8), 14–21.
4. Ҳамидов Ҳ. Мақол ва идиомалар таржимаси муаммолари. – Тошкент: ТДШУ, 2017. –128 б.
5. Rustambekovna, S. R. (2022). ANALYSIS OF PERIPHRASES IN CONTEXT. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 1(6), 171-174.

6. Saidbekova, R. R. (2022). ISSUES OF NATIONAL METHODOLOGICAL PROPERTIES IN TRANSLATIONS. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(3), 658-666.
7. Abdullayeva, M. R. Ingliz va o'zbek tillarida semantik tarjima ma'nosini berish. *Xorazm Ma'mun akademiyasi axborotnomasi*–2/2022, 314-316.
8. Abdullayeva, M. R. (2018). National color in artistic translation (Uzbek language). *Moscow Polytechnic University in South-Western State University (Russia). "Problems and perspective development of Russia: youth review in the future*, 2, 19-23.
9. Shirin Alisherovna Hamrabayeva. Maqollar tarjimasida xalq va millat tajribasini aks ettirilishi. *Ilm sarchashmalari ilmiy- nazariy, metodik jurnal*. 2024/3, Страницы 134-137.
10. Khamrabaeva, S. A. (2024). ARTISTIC TRANSLATION AS A TYPE OF COMMUNICATIVE ACTIVITY. *International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences*, 4(1), 42–44. Retrieved from <https://oajournals.net/index.php/ijdias/article/view/2594>
11. Jeyn Ostin Andisha va g'urur. ISBN 978-9943-27-716-8. Yangi asr avlodi nashriyot 2023, B 336